

Oponentský posudek diplomové práce Veroniky Stranz-Nikitinové: Jazyk a styl Světlany Alexijevičové (na materiálu knihy „Černobylská modlitba“), 2006

Rusky psaná rozsáhlá práce (128 stran) představuje vynikající studii ideového obsahu a poetiky knihy Alexijevičové o Černobylu z roku 1997. Analýza souhrnu uměleckých prostředků, postupů a zásad postihuje výstavbu zkoumaného díla, individuální styl a rozkrývá způsoby sugestivního zachycení reality. Žánrový hybrid, kterým dílo Alexijevičové nepochybně je, osvětlen ze všech stran; objektivní svědectví o katastrofické skutečnosti versus lži a zastírací manévry vedení státu, zároveň rekviem jako pláč za zemřelé a věštba konce světa. Katastrofa kosmických rozměrů je propojena se zánikem socialistické vlasti, vznikají existenciální otázky o smyslu života, vyzdvížen je fenomén smrti („makroobraz“ smrti je v diplomové práci podrobně rozveden).

Za hlavní kompoziční postup analyzovaného díla bych pokládala **princip kontrastu, protikladu**: svědci z lidu, prezentovaní zároveň jako žalobci a soudci, svými monology vytvářejí mnohohlas, v němž se jejich názory, opřené o konkrétní prožitky, potírají s oficiálním, státním podáním událostí. Je to celý proud vzrušujících autentických výpovědí, dramatický proud skvěle sestavený, svědčící o umění kompozice a schopnosti budovat architektoniku textu. Alexijevičová konstruuje text maximálně dramatický, volí postup dramatu: vrcholně dramatická tragická událost jako by se odehrávala před našima očima, dramatis personae – to jsou vypovídající svědci a soudci z lidu. (a ona sama), a jejich výpovědi mají charakter dramatického dialogu, který se mi zdá být hlavní výrazovou formou textu. Dialog je málokdy čistě popisný, reportážní, převládá dialog dramatický, napěchovaný hutným obsahem, naléhavostí pocitů a jejich silně vzrušeným vystižením. To nejsou pomalé sdělovací rozhovory, ale dialog vybičovaný přestálou tragedií, rozdílností protichůdných pozic s konstantními prvky polemiky a obžaloby.

Diplomantka si je těchto aspektů dobře vědoma a velmi poučenou a přesnou lingvostylistickou analýzou přesvědčivě dokládá způsoby jejich jazykové realizace. Její interpretace je hodna zvláštního ocenění, skvělý je např. výpočet obrazové konkretizace-vizualizace, reizace, personifikace: lidový člověk si zživotňuje pojmy, které nemůže vidět – nejde jenom o folklórní vlivy, je to znak elementárního lidového myšlení, které si neumí poradit s abstraktními cizími názvy (radiace, cézium). Výborné jsou postřehy o sensualismu, vnímání všemi smysly (ně slyšu zapacha) a zjištění, že v juxtapozici hlasů se opakují klíčová slova, která rytmizují text (rytmizace – to už je poloha básnická).

Autorka diplomové práce správně pochopila, že pro Alexijevičovou bylo důležité zachytit celek, ne hlas jednoho účastníka, ale hlasy různé, protichůdné, nikoliv jednu osobní výpověď, ale ani výpovědi, které by zněly unizono, zachytit velikou národní zkušenost a velikou paměť v podobě nadindividuální: zkušenost a paměť národa by měly zůstat živé. Zřetelné jsou tak v knize prvky eposu o národní katastrofě a v druhém plánu perspektiva světa a společnosti po Černobylu, který je chápán jako předěl, jako válka všech válek, jako tajemství, které ještě nebylo úplně odhaleno, jako výzva, abychom se zamysleli sami nad sebou a nad svým vztahem ke světu. Diplomantka v analyzovaném díle Alexijevičové zjistila některé důležité rysy ruské mentality: maximalismus, apokalyptičnost (prognóza konce světa), utrpení jako ruský kult, uhranutí smrtí a tendence profetické. To všechno vyplývá z pocitů a emocí lidí, kteří se setkali s Černobylem; k nim patří jako součást té události a svědek svou přímou výpovědí i sama Alexijevičová. Je pozoruhodné, že ve středu dění stojí ženské postavy ve vypjaté situaci a vylíčení jejich vnitřních stavů (jako v některých antických tragédiích). I žánr modlitby je ženský, stejně jako zpověď. Identita Alexijevičové splývá s ženským dialogismem, v němž prvky objektivně popisné se prostřídávají s otázkami, výkřiky, výbuchy emocionality. Vztah mluvenosti a psanosti, míra a způsoby stylizace ústních výpovědí z pera Alexijevičové jsou rovněž předmětem pozornosti (toto téma by bylo možné ještě prohloubit).

Diplomantka s neobyčejnou výstižností ukazuje, jak Černobyl zpochybnil všechny tradiční morální, sociální, politické (a vlastně i náboženské) hodnoty a představy, a snahy jedince vzepřít se neosobní kosmické síle odsoudil k beznaději; proti destrukci a smrti je vyzdvižena láska jako jediný záchytný bod (to je ovšem řešení spíše literární).

V textu zůstaly neopravené některé chyby a překlepy, rovněž tak interpunkce. Jinak ovšem propracovanost lexikálně stylistické, gramatické a ideové analýzy, ojedinělost interpretační úrovně a vybavenost textu jsou obdivuhodné a mimořádné, jednoznačně zasluhují známku

výborně.

V Praze 10.zář 2006.

doc.dr. Kamila Chlupáčová, CSc.